

לבעינה של תורה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תקי
ו' בתשרי תשפ"ה
השבוע של יוה"כ

"כִּי אֶתָּה עֲמַדִּי"

בין שמחת תורה תשפ"ה לשמחת תורה תשפ"ד

על כן, ממשיך רבנו יונה, "מה נואלו היוצאים לפעלם ועבודתם עדי ערב, בימים הנוראים ימי הדין והמשפט, ואינם יודעים מה יהיה משפטם". כמה לא נכון הוא שאדם ימשיך במנהגו כמימים ימימה, מתוך חוסר תשומת לב ליום הדין הממשמש ובא. הלוא אפילו לגבי לימוד תורה כתבו הפוסקים שיש למעט בו ולעסוק בענייני התשובה.³

לפיכך, "ראוי לכל ירא אלקים למעט בעסקיו... ולקבוע ביום ובלילה עתים להתבודד בחדריו ולחפש דרכיו ולחקור, לקדם אשמורות ולהתעסק בדרכי התשובה וכשרון המעשה, ולשפוך שיח ולשאת תפלה ורנה... והעת עת רצון והתפלה נשמעת בה... ואמרו רבותינו זכרונם לברכה⁴: "דרשו ה' בהמצאו' - אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים".

**בשמחת תורה
הל היארציית
של כאלף המש מאות אחינו
מקדשי השם,
שנרצחו ביום זה
רק בשל היותם יהודים
נושאי שם ה'**

"דְרָשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ"
בעוד ימים מספר יתקדש עלינו היום הקדוש ויסיימו עשרת ימי תשובה, שהם ימי קרבת ה' - "דְרָשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ קְרָאָהוּ בְהֵיטוֹ קְרוֹב"¹.

אלו הם ימים גורליים ומכריעים. רבנו יונה בספרו המופתי 'שערי תשובה'² מפרט את הדרכים בהן יתעורר האדם לשוב בתשובה. אחת מהן, החמישית במניין, היא באמצעות עשרת ימי תשובה: "בעשרת ימי תשובה, הירא את דבר השם, לבו יחיל בקרבו, בדעתו שכל מעשיו בספר נכתבים, ובעת ההיא האלקים יביא במשפט את כל מעשה על כל

נעלם אם טוב ואם רע". כאשר אדם מאמין מהרהר על כל שעברנו בשנה האחרונה ובכך שטילים נורים עלינו מדי יום ביומו, הוא חושש מפני העתיד וברי לו שזו העת להתפלל על כך. הלוא איכפת לו מעם ישראל, והוא מבין שעל אף הניסים המתרחשים עימנו תדיר דבר אינו מובטח.

³ עיין חיי אדם, כלל קמג; מטה אפרים, סימן תרג, סעיף ד
⁴ יבמות, דף מט, עמוד ב

¹ ישעיהו, פרק נה, פסוק ו. ראה לקמן.
² שער ב, אות יד

נְשׁוּבָה¹⁰, אך אנו יודעים נאמנה שה' דיבר טוב על ישראל בכל עת ובכל דבר.

הדרך הראשונה אותה מונה רבנו יונה ב'שערי תשובה' בין הדרכים שעל ידן יתעורר אדם לתשובה היא הצרות המתרגשות על האדם¹¹: **”כאשר תמצאנה את האיש צרות, ישיב אל לבו ויאמר: אין זה כי אם דרכיו ומעלליו אשר עשו אלה לו, וחטאיו עוללו לנפשו! וישוב אל ה' וירחמהו”**. אמנם, בעומק התהליכים קיימים חשבונותיה העליונים והעמוקים של הנהגת הייחוד¹², שהרמח”ל כה מאריך על אודותה¹², מכל מקום אֵל לנו להזניח את חשבון הנפש הנדרש, הן זה הפרטי והן זה הלאומי.

ממשיך רבנו יונה¹³: **”ותדע ותשכיל כי מוסר השם יתברך לטובת האדם”**. הקב”ה אוהב אותנו גם כאשר הוא מייסר אותנו - את הפרט או את האומה - וכוונתו לטובתנו. **”וכאשר יקבל האדם את מוסר ה' ויטיב דרכיו ומעלליו, ראוי לו שישמח ביסוריו, לפי שהועילוהו תועלות נשגבות, ויש לו להודות לשם יתעלה עליהם כמו על שאר ההצלחות, שנאמר¹⁴: 'פֹּס יְשׁוּעוֹת אֲשָׁא וּבִשְׁם ה' אֶקְרָא', ונאמר¹⁵: 'צָרָה וַיִּגְוֶן אֶמְצָא, וּבִשְׁם ה' אֶקְרָא'... ויש על הבוטח בשם”** ויודע שהוא עבורנו אבא טוב החומל עלינו, גואל אותנו ומרעיף עלינו רוב טוב - **”להוחיל בְּמַעוֹף צוֹקְתוֹ כִּי יִהְיֶה הַחוֹשֵׁךְ סַבַּת הָאֹרֶה. כִּמוֹ שִׁכְתוֹב¹⁶: 'אֵל תִּשְׁמָחִי אִיִּבְתִּי לִי כִּי נִפְלְתִי קָמְתִי כִּי אֲשִׁיב בְּחַשְׁךָ ה' אֹרֶךְ לִי, וְאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבִרְכָה¹⁷: 'אַלמלא נפלתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחושך לא היה אור לי”**.

הבה נחשוב על המשפט הזה בהקשר לשמחת תורה האחרון. **”אלמלא נפלתי לא קמתי”** - ביום זה התרחש זעזוע עמוק שהעיר את האומה ואת קדושתה. מחד גיסא, אנחנו כואבים, בוכים ודומעים, ומאידך גיסא אנחנו גאים בגבורת ישראל ובקדושתו, באחדות

”הַחֲרָשׁ הַזֶּה לְכֶם”

אולם, ברצוני לדבר דווקא על חג שמחת תורה - שמחת תורה תשפ”ה ויחסו לשמחת תורה תשפ”ד. אעז אף לנסח זאת בחריפות - **”שמחת תורה לעומת שביעי באוקטובר”**.

ראשית, הנוהג המקובל להשתמש במינוח 'השביעי באוקטובר' הוא מוטעה. הסתלקותו של אדם לבית עולמו היא חלק מסדר העולם. גם הריגתו של אדם במלחמה או הרצחו בידי בני עוולה הן לצערנו חלק מסדר הקיום של האומה. לאחר הפטירה, ציון יום השנה הוא משמעותי מאד בשמיים עבור תיקון נפשו של הנפטר, כך כתוב ברש”י על הרי”ף בתענית ובמקומות רבים נוספים⁵. כמובן שדבר זה נכון דווקא כשיום השנה מצוין לפי הלוח העברי שעם ישראל חי לפיו, שהלוא אין שום משמעות מהותית לתאריך הלועזי. לעומת זאת, ציון יום השנה ב'שביעי באוקטובר' זו בדיחה עצובה וכואבת, שרק כאשר מציינים אותו באו”ם אין מנוס מלהזדקק לה. ככלל, עלינו כבני תורה להתרגל לחיות לפי התאריך העברי, שהלוא **”עֲבְרֵי אֲנִי”**⁶ - על כך גאוותנו, ועל כך אנו נרדפים.

”כִּי אֲשִׁיב בְּחַשְׁךָ ה' אֹרֶךְ לִי”

בשמחת תורה תשפ”ד התרחש אירוע מזעזע שהיכה גלים בכל העולם. את עם ישראל, השוכן בארץ ישראל בדרך כלל בבטחה יחסית, הפתיע אסון נורא וכואב. חרף זאת, כיוון שאנו מאמינים בני מאמינים אנו יודעים ומאמינים באמונה שלמה שהוא בורא ומנהיג לכל הברואים ו**”מֵאֵת ה' הַיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ”**⁷. המילה **”נִפְלְאוֹת”** מתפרשת בשני מובנים: פלא ונסתר⁸ - כלומר: ישועה זו נפלאות בעינינו ו**”הַנְּסֻתָּרֹת לָהּ אֵלֵינוּ”**⁹. גם מאורעות שמחת תורה דאשתקד מופלאים הם עבורנו ו**”פְּלִיאָה דַעַת מִמְּנֵי**

¹⁰ תהלים, פרק קלט, פסוק ו

¹¹ שער ב, אות ב

¹² עיין דעת תבונות, סימנים לג-מג

¹³ שערי תשובה, שם, אותיות ג-ה

¹⁴ תהלים, פרק קטז, פסוק יג

¹⁵ שם, פסוקים ג-ד

¹⁶ מיכה, פרק ז, פסוק ח

¹⁷ מדרש תהלים, מזמור כב

⁵ עיין במובא בגשר החיים, פרק לב במספר מקומות

⁶ יונה, פרק א, פסוק ט

⁷ תהלים, פרק קיח, פסוק כג

⁸ מלבי”ם, שם: ”והיא נפלאות בעינינו, כי היה עפ”י נס ופלא”. מצודת ציון,

שם: ”נפלאות - מכוסה ונעלם”.

⁹ דברים, פרק כט, פסוק ח

יחד, והוספנו עליהם את השיר ”הֲרִנְנוּ גוֹיִם עִמּוֹ כִּי דָם עֲבָדְיוֹ יָקוּם וְנָקָם יִשְׁיב לְצַרְיוֹ וְכִפֵּר אֶדְמָתוֹ עִמּוֹ”¹⁹. לאחר זמן התפרסמה כתבה באחד העיתונים הגדולים במדינה, בה ריאיינו את נהג הטנק שלי, אבי רָט, ושמה היה: **”הקרב שהתחיל בריקוד והסתיים בריקוד”**.

באותו זמן בערך, ואולי יום קודם לכן, נערך קרב קשה נוסף על ציר החוף בואכה ביירות. בקרב הזה לחמו ‘ישיבות הארבע וחצי’ של ‘ההסדר’ – קריית שמונה ועוד. גם הם רקדו לאחר הקרב. במשך שנים רבות שמרתי כתבת נאצה שהתפרסה אז, ובה גינה הכותב בחריפות את ריקוד זה כ’ריקוד על הדם’.

עקב כך, ברצוני להגיד דברים לא קלים. מי שחי חיי שעה ועולמו הרוחני מסתיים, לדעתו, ברגע המוות, לא יוכל לעולם להבין מהי עבודת ה’. הלוא בבונקר של האדמו”ר מפיאסצ’נה בגטו ורשה התנהלו גם הקפות בשמחת תורה כרגיל. אמנם הלב כאב ודאב, אך עם ישראל ידע בכל הדורות כיצד להתגבר ולהתעלות מעל כל מאורעות השעה. הלוא אנו עם ישראל, עם הקודש, עם ה’, עם שמקדש את הזמנים! אנו מברכים **”מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים”** – היינו: הקב”ה קידש אותנו, ובכוח התורה הוא העניק לנו את היכולת לקדש את הזמנים – לקבוע את הזמנים²⁰, לשלוט בזמן²¹ ולקדש אותו²².

החי ב’תשרי’ ולא ב’אוקטובר’ יודע שבשמחת תורה חל היארצייט של כאלף חמש מאות אחינו מקדשי השם, שנרצחו ביום זה רק בשל היותם יהודים נושאי שם ה’. **הם נרצחו ונטבחו רק משום שהם נושאי ‘תשרי’! הם לא מתו בגלל שהיה זה אוקטובר, אם הם היו מאנשי ה’אוקטובר’ איש לא היה נלחם בהם.** כדאי שנחשוב על כך. אנחנו עם ה’, ומשכך אנחנו חיים

האומה ובסגולתה, שהתעוררו דווקא בסערת המלחמה. דווקא בתקופה זו העולם כולו רואה את עם ישראל בתפארתו, בגבורתו ובמוסריותו לעומת זאבי-הטרף הרשעים, ואתמול הם כבר הפכו זאת לברית נגדנו. כנראה שעוד מזומנים לנו דברים מעניינים, וכבר אמרתי בראש השנה בשם רבנו הגדול הרב יעקב כץ שליט”א ש”אנחנו נראה ניסים עוד יותר גדולים” ועל דבריו אני בוטח.

”חֲבוּקָה וְדְבוּקָה בְּךָ”

האדמו”ר מפיאסצ’נה הי”ד היה בגטו ורשה וסבל סבל פרטי רב, כאשר כל משפחתו וילדיו עלו על המוקד. על אף זאת, הוא הנהיג את קהילתו במסתור בתוככי הגטו כאילו מדובר בימים כתיקונם. את הדרשות אותן נשא בימים ההם הוא כתב וגנז במחבוא למשמרת, וברבות הימים יד ההשגחה גלגלה שגנזים אלו התגלו והפכו לעדות פלאית לגדלותו של עם ישראל.

הדרשות המובאות בספר נישאו במשך שלוש שנים – ת”ש-תש”ב – וכך הוא אמר בדרשה בשנת תש”א על גודל השעה בתוך הייסורים הגדולים¹⁸: **”ובשמיני עצרת שהוא בחינת היחוד הגדול ישראל עם הקדוש ברוך הוא, כנודע... ותדע שלא בשעה שטוב לך לבד רק גם בשעת הצמצום, חס וחלילה, מתיחד הקדוש ברוך הוא עם ישראל, ומזה תתגלה הישועה במהרה”**. ייתכן שהוא לא ידע וייתכן שהוא חש ברוח קודשו, שמדינת קום תקום מתוך גיא הצלמוות בו הוא היה נתון. בניין הארץ היפה והקדושה, בניין ירושלים המשמח, עלה וניצב מתוך החורבות אותן הוא ראה לנוכח עיניו.

במלחמת ‘שלום הגליל’ התנהל אחד הקרבות הקשים ביותר בתולדות מדינת ישראל, שנודע לימים בשם ‘קרב סולטן יעקוב’. בקרב זה לחם בקרב-איתנים גדוד שריון, שהורכב מבני שלוש ‘ישיבות הסדר’ של חמש השנים – יבנה, שעלבים ו’הכותל’. גם אני נמנית עם הלוחמים שם. הקרב המר החל בליל שישי והסתיים במהלך היום שלאחריו. אנו, ששרדנו את התופת, נכנסנו לשבת כואבים ובוכים, ו’קבלת השבת’ שנערכה בחשכה לא תישכח. שרנו בה את השירים שנהוג לשיר בישיבה מול הכותל, בבכי ובריקוד גם

¹⁹ דברים, פרק לב, פסוק מג

²⁰ עיין שמות רבה, פרשה טו, סימן ב: ”אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבון העולם, אימתי אתה עושה את המועדות?... אמר להם: **אני ואתם מסכים על מה שישראל גומרין ומעברין את השנה**, שנא’ (תהלים נז, ג): ‘אֶקְרָא לְאֱלֹהִים עֲלֵיוֹן לְאֵל גִּמְרֵ עֲלֵי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא כג, ד): ‘אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה’ מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם’ - ‘אֲתָם’, בין בזמן בין שלא בזמן אין לי מועדות אלא אלו”.

²¹ עיין ירושלמי כתובות, פרק א, הלכה ב: ”אמר רבי אבין: אֶקְרָא לְאֱלֹהִים עֲלֵיוֹן לְאֵל גִּמְרֵ עֲלֵי - בת שלש שנים ויום אחד ונמליכין ב”ד לעוברו - הבתולין חוזרין, ואם לאו - אין הבתולין חוזרין”. עיין עוד ש”ך, יורה דעה, סימן קפט, סעיף קטן יג.

²² עיין שיחות הרב צבי יהודה- שמות, בא, סדרה ב, פסקאות 18-20.

¹⁸ דרשה לשמיני עצרת

את ספרי התורה ומבקשים לנשקם. בשמחת תורה צף ועולה החיבור העמוק שלנו עם הקב"ה ועם התורה האלוקית. דבר לא יוכל לשנות את החיבור הקדוש הזה שאינו בר־ניתוק. אין בכוחו של דבר לחלל את השמחה בתורה או להעיב עליה. בכל מקומות ישראל פותחים את ההקפות בשמחת תורה באותו שיר אֶלְמוּתִי: "תֹּרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נְפֹשׁ"²⁷. תורת ה' היא שלמה, טהורה, זכה, אלוקית ומשיבת נפש. כל המחובר אל התורה זוכה יותר ל'נפש'.

לא מכבר עלו קולות שקראו להעביר את שמחת ההקפות משמיני עצרת לחג השבועות, שגם הוא עוסק בתורה, בשל האסון הגדול שניחת עלינו ביום זה. כנראה שלצערנו אנשים אלו לא זכו להבין מה העבודה הזאת לנו. אנו עם הנצח והתורה היא נצחית, וגם עבודת ה' לא תשתנה כהוא־זה בכל המצבים. על כן, בעזרת ה' בשמחת תורה הקרב נשלב בשמחתנו הגדולה עם התורה ועם קודשא בריך הוא את השייך אל גוראות היום.

כיצד יעבור המסר אל שדרות העם הרחבות? כיצד תפרוץ שמחת התורה גם בקרב רבבות עמך בית ישראל? קודם לכל יש להתחזק בתוכנו. כאשר אנו נהיה מבוררים בכך בתוככי בית המדרש יקרין האור מתוכנו החוצה. הרב צבי יהודה זצ"ל נהג תמיד לסיים את שיחותיו בכך שנתחזק בתורה בתוכנו ומתוכנו יואר לכל עם ישראל.

בנוסף לכך, עדיין לא התייאשנו מתקוותנו לקיים הקפות שניות בעוטף עזה, על אף שלצערי אמר לי אתמול הרב האזורי שלאחר בירורים גדולים נראה לעת עתה שלא תתקיימנה שם הקפות שניות.

חשוב שנבין את העקרונות הללו ונגיד אותם בבתנו ובכל מקום בו יתנו לנו לדבר. עלינו להשמיע את המסר התורני שלנו, ועל ידי התחזקותנו ברוח נחזק את עם ישראל. יש לזכור: החיזוק העיקר הוא בבית המדרש - לא 'החץ' מנצח ולא 'קלע דוד', כי אם הרוח הפנימית. נתפלל לקב"ה שיכתוב ויחתום את כל עם ישראל - דתיים, חרדים וחילונים, שמאל וימין - לחיים טובים ולשלום, ותהא זו שנת גאולה וישועה.

בָּאֵלוֹל (במלעיל), בתשרי, בחשוון, בכסלו וכו'. אמנם זה קשה, אך זו האמת.

"וְגִילּוֹ בְרַעְדָּה"

השאלה הגדולה העומדת אפוא בפנינו כעת היא מה נעשה ביום שמחת תורה הקרב, שנה לאחר הטבח? חג שמחת תורה הוא יום של שמחה עם הקב"ה ועם התורה, יום של שמחה עם אבינו שבשמיים שאוהב אותנו גם בזמן הזה. ביום זה "מתגלה הייחוד העליון", כלשונו של האדמו"ר מפיאסצ'נה בהיותו בבונקר, ומופיע שיא האהבה שבין הקב"ה לעם ישראל²³. ביום זה גם מסתיים התיקון הרוחני בעולם שהחל בראש השנה²⁴, ולכן מנהגנו לומר את מזמור "לְדוֹד ה' אֹרִי וְיִשְׁעִי" עד שמחת תורה, ולא עד להושענא רבא ככתוב בחלק מהסידורים²⁵. על פי ה'זוהר' הקדוש²⁶ נגמר ביום זה החיתום, משום שהחיתום הסופי בעם ישראל, עם ה', הוא ביחס ישיר לחיבור שלנו עם התורה.

חג שמחת תורה הוא ייחודי בכך שכל היהודים רוקדים בו עם התורה. הוא אינו נחוג רק על ידי בני ישיבות, כיום ירושלים למשל שנחגג רק על ידי ציבור מסוים. זוהי תופעה מופלאה. כשאנו רוקדים בשמחת תורה כשבדינו ספרי התורה בדרכנו לרובע היהודי המתחדש, הנקרא 'הרובע המוסלמי', אנו פוגשים לעיתים יהודים בדרכם לכותל, כאלה שניכר עליהם שכעת הגיעו לכאן מערי החוף. גם הם חפצים לחבק

²³ עיין סוכה, דף נה, עמוד ב: "אמר רבי אלעזר: הני שבעים פרים כנגד מיי? כנגד שבעים אומות. פר יחידי למה? כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו: עשו לי סעודה גדולה. ליום אחרון אמר לאוהבו: עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך". עיין עוד שפת אמת, סוכות, שנת תרל"ח ד"ה שמיני: "שמיני עצרת הוא סוף כל המועדות. ונותן ברכה על כל השנה. וביום זה מתגלה פנימיות דבקות בני באבינו שבשמים... כי תכלית ימי המשפט לבוא אח"כ לחג הקדוש הזה".

²⁴ עיין קיצור כוונות ראש השנה (לרמח"ל), עמודים קד-קה; אוצרות רמח"ל, עמוד קיט

²⁵ משנה ברורה, סימן תקפא, סעיף קטן ב. ראה נטעי גבריאל-ראש השנה, פרק ג, סעיף ו

²⁶ זוהר, פרשת ויחי, דף רכ, עמוד א: "לְבַתֵּר קב"ה זְמִין קַמִּיָּה דְּב"ג, יוֹמָא דְּכַפְּרִי יוֹמָא דְּתְּשׁוּבָה, אִי תַב מְחַטְּאוֹי טַב. וְאִי לֹא, פְּקִיד מְלַפָּא לְמַחְתָּם פְּתָקִין... אִי זְכִי בְּתְּשׁוּבָה, וְלֹא שְׁלִימְתָא פְּדָקָא יְאוּת, תְּלִיין לִיה עַד הַהוּא יוֹמָא בְּתְּרָאָה דְּעֶצְרַת, דְּהוּא תְּמִינָאָה לְחַג, וְאִי עֲבַד תְּשׁוּבָה שְׁלִימְתָא לְקַמִּי קְאָרִיָּה, אֲתִקְרְעוּ] פִּירוּשׁ הַסּוּלָם: ואחר כך, הכין הקדוש ברוך הוא לפני האדם, את יום הכפורים, יום התשובה, אם שב מחטאיו טוב, ואם לא, מצוה המלך לחתום האגרות... אם זכה לעשות תשובה, אבל עוד אינה בשלמות כראוי, תולים לו עד יום ההוא האחרון הנקרא עצרת, שהוא יום השמיני לחג הסוכות. ואם עשה תשובה שלימה לפני אדונו, נקרעות האגרות]